

ПОНЯТТЯ І СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕЧНІСТЬ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 248 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

І.О. Харь

*кандидат юридичних наук,
заступник завідувача кафедри
кримінального права та процесу
ВНЗ «Національна академія управління»*

О.А. Ушицький

*магістр
ВНЗ «Національна академія управління»*

Постановка проблеми. При розкритті означених питань необхідно відзначити, що закони існування тваринного світу, зокрема, мисливських звірів і птахів, ще далеко недостатньо вивчені людиною. Більш того, зникнення будь-якого виду вказаної біоти може стати фатальним для життєвого циклу. Виходячи з зазначеного, охорона тваринного світу в Україні – одна з найбільш актуальних проблем, яку необхідно вирішувати, підходячи дещо по-іншому до визначення таких ключових понять, як незаконне полювання та суспільна небезпечність цього виду злочинного діяння, передбачених кримінальним законодавством України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню розгляду незаконного полювання та суспільної небезпечності цього виду злочинного діяння приділялась свого часу увага такими вченими, як: В.Я. Тацій, М.Й Коржанський., В.Г. Гончаренко, В.К Матвійчук, С.Л. Голуб та ін.

Мета статті. Метою даної роботи є проведення юридичного аналізу та визначення таких понять як незаконне полювання та суспільна небезпечність даного злочинного діяння на базі комплексного їх вивчення та дослідження.

Основні результати дослідження. Гарантії і захист прав користувачів мисливських угідь, передбачені ст. 31 Закону України від 22 лютого 2000 р. «Про мисливське господарство та полювання», де роз'яснюється, що права користувачів мисливських угідь охороняються законом і припинення права використання державного мисливського фонду або права користування мисливськими угіддями може мати місце лише у випадках, передбачених ст. 23 цього Закону [1]. До цього часу ведення мисливського господарства здійснюється переважно екстенсивним шляхом, що є недоліком і призводить до скорочення обсягів штучного розведення та випуску в природу мисливської фауни, до ухилення відповідних служб від проведення біотехнічних заходів, послаблення охорони мисливських угідь [2].

З цією метою слід інтенсифікувати вивчення фауни, а також здійснити заходи, спрямовані на відпрацювання екологічної стратегії, покликаної запобігати порушенню природної біологічної рівноваги. Деякі спроби визначення вказаної стратегії знайшли відображення в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» [3]. Проте, як відомо, без контролю за станом зміни тваринного світу неможливе не тільки вирішення екологічних проблем, а також і

проведення широкомасштабних організаційних і правових заходів щодо охорони мисливських звірів і птахів.

Законом України від 22 лютого 2000 р. «Про мисливське господарство та полювання» розд. V передбачений контроль за полюванням та веденням мисливського господарства. Так, зокрема: ст. 37 регламентується державний контроль у галузі мисливського господарства, ст. 38 – громадський контроль за полюванням (тут розкриваються повноваження громадських інспекторів з охорони навколишнього природного середовища та повноваження громадських мисливських інспекторів), ст. 39 регламентуються права працівників, уповноважених здійснювати контроль у галузі мисливського господарства та полювання, ст. 40 – правовий та соціальний захист працівників, уповноважених здійснювати контроль у галузі мисливського господарства та полювання, ст. 41 – стимулювання осіб, уповноважених здійснювати контроль у галузі мисливського господарства та полювання [1]. Ці положення є позитивним кроком щодо контролю, але як завжди прогалиною є механізми такого контролю та відсутність наукових методик щодо контролю за чисельністю мисливських звірів і птахів, а також наукових досліджень у цій сфері діяльності.

Крім того, охорона мисливської фауни регламентується Законом України від 13 грудня 2001 р. «Про тваринний світ» [4]; Законом України від 7 лютого 2002 р. «Про Червону книгу України» [5]; постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 1993 р. №399 «Про розміри компенсації за добування (збір) і шкоду, заподіяну видам тварин і рослин, занесеним до Червоної книги України» [6]; наказом Державного комітету лісового господарства України від 16 квітня 1998 р. № 41 «Про затвердження розміру збору за видачу посвідчення мисливця і контрольної картки обміну добутою дичиною та порушення правил полювання» [7]; наказом Державного комітету лісового господарства України від 27 грудня 2000 р. № 153 «Про затвердження Інструкції про порядок видачі ліцензії на добування мисливських тварин та порядок здійснення полювання на цих тварин» [8].

Тепер переходимо до розкриття поняття «незаконне полювання». З огляду на зазначене вище, зупинимось на терміні, найбільш розповсюдженому в наш час для з'ясування поняття «незаконне полювання», а саме на терміні «браконьєрство». Аналіз цього слова показує, що воно французького походження. У Франції воно вживалося для визначення поняття «мисливець з собакою-шукачем». А потім, значно пізніше, воно набуло сучасного значення і стало означати полювання в забороненому місці або в недозволеній час. Оскільки це поняття набуло побутового значення і стало вживатись пересічними громадянами для описання таких дій, як незаконне полювання, незаконне рибальство, незаконна порубка лісу, то ми вважаємо, що термін «браконьєрство» необхідно трактувати як полювання чи рибальство в заборонених місцях, у заборонений час або забороненими способами чи знаряддями, а також як недозволену вирубку лісу [9, с. 49]. Тому, як ми бачимо, браконьєрство – збірне поняття, що охоплює різні незаконні дії по відношенню до багатьох природних компонентів, що оточують нас.

Під незаконним полюванням слід розуміти пошук, вистежування з метою добування, лову, розселення, використання в зоопарках, переслідування і саме добування диких звірів і птахів, які знаходяться в стані природної волі, або утримуються в напіввільних умовах, особою, що не має на це дозволу (до незаконного

полювання прирівнюється протиправне перебування в мисливських угіддях з рушницями, мисливськими собаками, ловчими птахами, капканами й іншим знаряддям полювання, а також з мисливською зброєю у зібраному вигляді поза дорогами загального користування чи з добутою продукцією полювання). До ознак цього визначення можуть належати ті, які знайшли відображення у ст. 248 КК України:

- порушення правил полювання, якщо воно заподіяло істотну шкоду;
- незаконне полювання в заповідниках або на інших територіях та об'єктах природно-заповідного фонду;
- полювання на звірів, птахів, чи інші види тваринного світу, що занесені до Червоної книги України;
- незаконне полювання службовою особою з використанням службового становища;
- незаконне полювання за попередньою змовою групою осіб;
- незаконне полювання способом масового знищення звірів і птахів чи інших видів тваринного світу;
- незаконне полювання з використанням транспортних засобів;
- незаконне полювання вчинене особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею.

Проте, враховуючи те, що законодавець сформулював диспозиції ст. 248 КК України як бланкетні, то правила полювання і самі заборони щодо здійснення полювання слід шукати в Законі України від 22 лютого 2000 р. «Про мисливське господарство та полювання» [1]. В цьому Законі є такі заборони:

1) полювання без належного на те дозволу, а саме: без документів, визначених ст. 14 цього Закону; полювання на тварин, які не зазначені у дозволах на добування мисливських тварин або понад встановлених у цих дозволах норм;

2) полювання в заборонених для цього місцях, а саме: на територіях і об'єктах природно-заповідного фонду, де це заборонено відповідно до положень про них; на відтворювальних ділянках; у межах населених пунктів (сіл, селищ, міст), за винятком випадків, передбачених рішенням Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських рад; в угіддях, не зазначених у дозволі; на відстані ближче ніж 200 м від будівель населеного пункту та окремо розташованих будівель, де можливе перебування людей;

3) полювання в заборонений час, а саме: у недозволені для полювання строки на відповідні види тварин, у темний період доби (пізніше години після заходу сонця і раніше години до його сходу);

4) полювання із застосуванням або використанням заборонених знарядь та забороненими способами, а саме: клеїв, петель, підрізів, закотів, гачків, самострілів, ловчих ям; отруйних та анестезуючих речовин; живих, сліпих чи знівечених тварин як принади; звуковідтворювальних приладів та пристроїв; електричного обладнання для добування тварин; штучних світлових джерел, приладів та пристроїв для підсвічування мети, у тому числі приладів нічного бачення; дзеркал та інших пристроїв, що осліплюють тварин; вибухових речовин; з під'їзду на автотранспорті, а також на плаваючих засобах з працюючим двигуном; літаків, вертольотів; не мисливської (у тому числі військової) вогнепальної, пневматичної та іншої стрілецької зброї, а також нарізних вкладок, напівавтоматичної або автоматичної зброї з магазинами більш як на два патрони; руйнування лігв тва-

рин, бобрових згад, гнізд птахів; газу та диму; заливання нір звірів; а також: на тварин, які зазнають лиха (переправляються водою або по льоду, рятуються від пожежі тощо); на пернату дичину з нарізною вогнепальною зброєю; на хутрових звірів (крім вовка та ведмедя) з нарізною вогнепальною зброєю калібром більше як 5, 6 мм; на копитних тварин та ведмедя з використанням малокаліберної гвинтівки під патрон кільцевого запалювання або набоїв, споряджених картеччю чи шротом; полювання з мисливськими собаками, ловчими звірами і птахами без наявності на них паспорта з допуском до полювання;

5) транспортування або перенесення добутих тварин чи їх частин без відмітки цього факту в дозволі на їх добування;

6) допускання собак у мисливські угіддя без нагляду;

7) полювання з порушенням встановленого для певної території (регіону, мисливського господарства, обходу тощо) в порядку здійснення полювання;

8) полювання на заборонених для добування тварин;

9) збирання яєць птахів, загиблих тварин або їх частин, нищення або псування штучних гніздищ, солонців, годівниць для звірів і птахів, посівів кормових рослин, мисливських вишок, вказівних знаків, відповідних вивісок та інших атрибутів мисливського господарства.

Крім того, зазначається, що дії у п. п. 1-8 ст. 20 Закону відносяться до незаконного полювання.

Проте, не всі з перерахованих пунктів ст. 20 цього Закону незаконного полювання можуть бути злочинним. Щодо незаконного полювання, яке завдало значну шкоду (ч. 1 ст. 248 КК) можна віднести: п.п. 1, 2 ст. 20 Закону; (за виключенням територій і об'єктів природно-заповідного фонду, оскільки такі дії вже криміналізовані самостійно); п.п. 3, 4 ст. 20 Закону (за виключенням літаків і вертольотів, що становлять ознаку злочину самостійно); п.п. 6, 7, 8 ст. 20 Закону. Всі ці дії, способи, знаряддя, місце, час, які нами перераховані, як незаконне полювання, можуть бути злочинами при настанні значної шкоди.

Враховуючи зазначене вище можна сказати, що під незаконним полюванням, що підлягає кримінальному покаранню, слід розуміти умисні пошук, вистежування з метою добування, лову, розселення, використання в зоопарках, переслідування й саме добування диких звірів і птахів, які знаходяться в стані природної волі або утримуються в напіввільних умовах, особою, яка не має на це дозволу (до незаконного полювання, що підлягає покаранню, прирівнюється і перебування в заповідниках або на інших територіях і об'єктах природно-заповідного фонду, або знаходження службових осіб з використанням свого службового становища, або знаходження їх за попередньою змовою групою осіб з рушницями, собаками, ловчими птахами, капканами й іншими знаряддями полювання, а також мисливською зброєю в зібраному вигляді поза дорогами загального користування або із продукцією, добутою під час полювання, та для дій, передбачених ознакою «порушення правил полювання, що завдало істотну шкоду – перебування в мисливських угіддях, або поза дорогами загального користування цих угідь з продукцією, добутою під час полювання), в заборонених для цього місцях, у заборонений час, забороненими знаряддями, засобами і способами, з порушенням встановленого порядку для певної території, полювання на заборонених для добування тварин, що спричинило істотну шкоду чи вчинено в запо-

відниках або на інших територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, або полювання на звірів, птахів чи інші види тваринного світу, що занесені до Червоної книги України, або якщо такі дії вчинені службовою особою з використанням службового становища, або за попередньою змовою групою осіб, або способом масового знищення звірів, птахів чи інших видів тваринного світу, або з використанням транспортних засобів, або особою, раніше судимою за злочин, передбачений ст. 248 КК, вчинені суб'єктом злочину.

Ігнорування такого підходу веде до помилок у правозастосовній діяльності, а також у визначенні ступеню суспільної небезпечності даного складу злочину, так як цей фактор впливає на криміналізацію діяння, взагалі, і, зокрема на незаконне полювання. А оскільки це так, то на неї впливають такі фактори:

- 1) висока ступінь суспільної небезпечності цього асоціального явища;
- 2) відносна поширеність цих злочинів;
- 3) відповідність заборони незаконного полювання моральному ґрунту кримінального закону і попередження настання серйозних наслідків у природній рівновазі і в соціальному плані;

- 4) процесуальна доказовість цих діянь (як показує статистика 2293 справ, по яким винесені обвинувальні вироки, свідчить, що це явище підвладне кримінальному законодавству і може ним оцінюватись);

- 5) узгодженість зазначених кримінально-правових заборон з іншими галузями права і міжнародними конвенціями (вивчення інших галузей права, які в тій чи іншій мірі стосуються організаційних, правових питань полювання, а також міжнародно-правових актів, свідчить, що вони не мають істотних протиріч з указаними кримінально-правовими заборонами). Навпаки, Конвенція від 16 березня 1998 р. «Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля», ратифікована Законом України № 832-XVI (832-14) від 6 липня 1999 р., додатково підтверджує суспільну небезпечність діянь, що стосуються навколишнього природного середовища, в тому числі й охорони, раціонального використання, відтворення та оздоровлення мисливських звірів і птахів. Ці та величезна низка інших факторів свідчать про те, що незаконне полювання, як злочин, є суспільно небезпечним.

Суспільна безпека злочину посилюється й тим, що вказані діяння нерідко, прямо чи опосередковано пов'язані з іншими протиправними діями. Наприклад, із спричиненням тілесних ушкоджень співробітникам міліції, вбивством. Дані цього дослідження, а також періодичні видання, свідчать про те, що вказаний злочин у судовій практиці зустрічається досить часто.

Про істотну суспільну небезпечність цих злочинів свідчить і той факт, що Законом України від 22 лютого 2000 р. «Про мисливське господарство та полювання» передбачені ряд гарантій щодо запобігання незаконного полювання:

- 1) посилений державний та громадський контроль у галузі мисливського господарства та полювання;

- 2) удосконалено відшкодування збитків, завданих унаслідок порушення законодавства у галузі мисливського господарства та полювання;

- 3) чітко визначені права й обов'язки користувачів мисливських угідь та ін. [1].

Висновки. Підводячи підсумок цьому аспекту даної статті, необхідно відзначити, що суспільна небезпека незаконного полювання, як злочину, визначається: по-перше, посяганням на встановлені в суспільстві відносини, що забезпечують охорону, раціональне використання, відтворення та оздоровлення мисливських звірів і птахів, по-друге, перерахованими вище факторами; по-третє, прямим зв'язком з іншими протиправними діями, які самі по собі є тяжкими злочинами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про мисливське господарство та полювання: Закон України від 22 лютого 2000 р. // *Голос України*. – 2000. – 28 березня.
2. Основні напрямки державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: затверджені постановою Верховної Ради України від 5 березня 1998 р. № 188/98-ВР.
3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 26 червня 1991 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 1991. – № 4. – Ст. 547.
4. Про тваринний світ: Закон України від 13 грудня 2001 р.
5. Про Червону книгу України: Закон України від 7 лютого 2002 р.
6. Про розміри компенсації за добування (збір) і шкоду, завдану видам тварин і рослин, занесеним у Червону книгу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 1993 р. № 399 // *Збірник постанов Кабінету Міністрів України*. – 1993. – № 11. – Ст. 226; 1996. – № 13. – Ст. 361.
7. Про затвердження розміру збору за видачу посвідчення мисливця і контрольної картки обліку добутої дичини та порушення правил полювання: Наказ Державного комітету лісового господарства України від 16 квітня 1998 р. № 41.
8. Про затвердження Інструкції про порядок видачі ліцензії на добування мисливських тварин та порядок здійснення полювання на цих тварин: Наказ Державного комітету лісового господарства України від 27 грудня 2000 р. № 153.
9. *Бутурлин А.С.* Настольная книга охотника. – М. : Всеохотсоюз, 1930. – 271 с.

Харь І.О., Ушицький О.А. Поняття і суспільна небезпечність складу злочину, передбаченого ст. 248 КК України

Стаття присвячена розкриттю поняття «незаконне полювання», передбаченого ст. 248 КК України, та характеристикі суспільної небезпечності цього злочинного діяння.

Ключові слова: незаконне полювання, добування диких звірів і птахів, суспільна небезпечність, злочинне діяння.

Харь И.А., Ушицкий О.А. Понятие и общественная опасность состава преступления, предусмотренного ст. 248 УК Украины

Статья посвящена раскрытию понятия «незаконная охота», предусмотренного ст. 248 УК Украины, и характеристике общественной опасности этого преступного деяния.

Ключевые слова: незаконная охота, добыча диких зверей и птиц, общественная опасность, преступное деяние.

Khar I.O., Ushytskyi O.A. The concept of social danger in corpus delicti under the Art. 248 of the Criminal Code of Ukraine

The Article is devoted to the definition of the concept of illegal hunting under the Art. 248 of the Criminal Code of Ukraine and specific features of social danger the above crime implies.

Key words: illegal hunting, capture of wild animals and birds, social danger, criminal act.

Стаття надійшла до редакції 22.12.2011.